

Walory przyrodnicze parku przypałacowego we wsi Dłużek koło Lubuska (woj. lubuskie)

Klara Tomaszewska, Małgorzata Przybylsz

Natural Value of
the Palace Park in
Dłużek Village near
Lubusko (Lubuskie
Province)

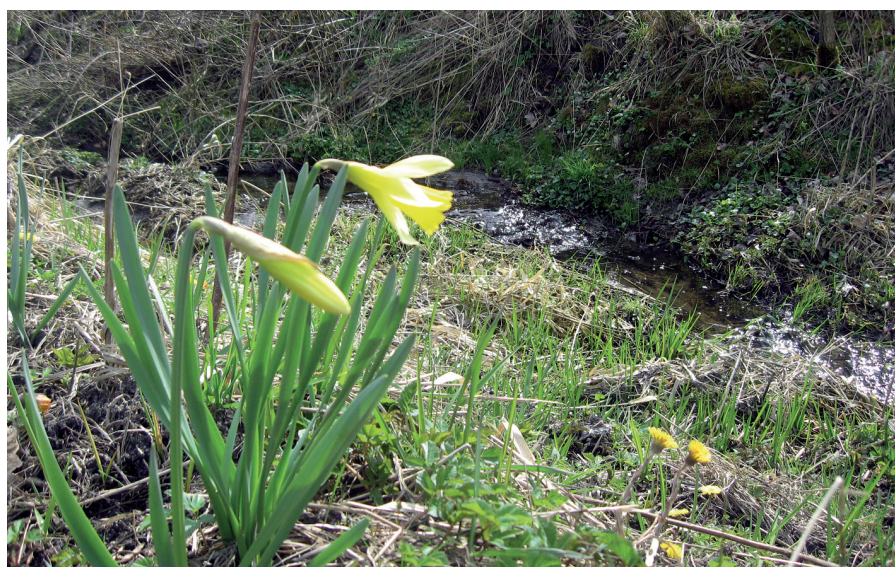
Wprowadzenie

Introduction

Stare założenia parkowe cieszą się coraz większym zainteresowaniem i to z bardzo różnych powodów. Wiele obiektów związanych z pałacami znanych rodów przedstawia dużą wartość historyczną. W rejonach rolniczych, gdzie jest mało lasów (np. w Wielkopolsce i na Kujawach) docenia się parki jako swoiste wyspy zieleni istotne nie tylko ze względów przyrodniczych, ale także estetycznych – jako elementy ożywiające krajobraz otwarty [Latowski, Zieliński 2001; Haber, Urbański 2005]. Elementem, na który zwraca się szczególną uwagę w starych parkach są oczywiście drzewa. Większość parków zakładana była

w oparciu o rodzime gatunki, ale na przełomie XIX i XX wieku zaczęto sprowadzać także gatunki obce. Stawiały one zazwyczaj interesujące i często bardzo dekoracyjne akcenty cieszące oko. Nic więc dziwnego, że już sama dendroflora dawnych założeń może wzbudzać podziw i zachwyty [Gierula i in. 2004; Gębska, Jakubowska 2007; Malicki 2003, 2004, 2007; Malicki Pielch 2002].

Wiele starych parków doczekało się wpisania do rejestru zabytków i uzyskały miano parku zabytkowego. Niestety, takie docenienie piękna i wyjątkowości obiektów nie było i nie jest jednoznaczne z troską o ich stan. Klasycznym przykładem może być park w Skale (koło Lwówka Śląskiego). Pałac wraz z parkiem został wpisany do rejestru zabytków w roku 1965. Obecnie z pałacu zo-

Narcyze na polanie w pobliżu ciek

Daffodils on a clearing near the stream

Wczesną wiosną w parku dominuje zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*)

Wood anemone (*Anemone nemorosa*) predominates in park in early spring

stały resztki ruin, a o park nikt nie dba [Kłosowska, Tomaszewska 2007].

Na szczęście brak opieki nie musi być równoznaczny z całkowitą degradacją obiektu. Szczególnie na Ziemiach Zachodnich widać przekształcanie się starych, zaniedbanych parków w laso-parki, w których można jeszcze odszukać pewne elementy układu przestrzennego koncepcji założenia, ale zestaw gatunków roślin zielnych zdecydowanie nawiązuje do fitocenoz leśnych. W ten sposób park nabiera zupełnie innego charakteru. Dlatego wydaje się, że do precyzyjniejszego przedstawienia wartości przyrodniczej takich obiektów nie wystarczy sama inwentaryzacja dendroflory. Warto dodać charakterystykę roślin zielnych, wśród których często występują gatunki prawnie chronione.

Bardzo ciekawym obiektem – i to nie tylko ze względu na walory przyrodnicze – jest park przypałacowy w Dłużku koło Lubska w województwie lubuskim.

Kilka słów historii

Some worlds of the history

Pałac w Dłużku został zbudowany w drugiej połowie XVII wieku dla Johanna Adolfa von Dolzig. Wzniesiono go w stylu renesansowym, ale liczne przebudowy prowadzone przez kolejnych właścicieli zatarły charakterystyczne cechy tego stylu. W drugiej połowie XIX wieku dawny dwór przekształcono w neo-

gotycki pałac. Jak wyglądał Schloß Dolzig można zobaczyć na licznych kartach pocztowych – miejsce to stało się bowiem ważne w historii Niemiec, jako że tutaj w roku 1858 urodziła się przyszła cesarzowa Augusta Wiktoria. Po II wojnie światowej pałac był użytkowany przez PGR, natomiast obecnie jest własnością Skarbu Państwa, Agencji Nieruchomości Rolnych w Zielonej Górze.

Park przypałacowy (o powierzchni 27,7 ha) został założony na przełomie XVIII i XIX wieku w stylu angielskim jako romantyczny park leśny, który od strony północnej łączył się z lasem. Jego walory zostały docenione i w 1977 roku został wpisany do rejestru zabytków pod numerem 2704. Niestety obecnie park jest zaniedbany, nie zachowały się żadne ślady małej architektury, trudno także dostrzec elementy układu kompozycyjnego.

Niemniej park jest interesujący i dlatego postanowiono scharakteryzować jego stan obecny i zastanowić się nad możliwościami przywrócenia jego świetności. Badania wstępne prowadzono w roku 2007 [Przybysz 2008].

Stan obecny parku

Present state of the park

Teren, na którym założono park, jest urozmaicony: są wzniesienia, obniżenia, doliny cieków i zagłębienia z oczkami wodnymi. Taka rzeźba powierzchni miała wpływ na układ kompozycyjny: występują obszary zadrzewione, rozległe polany, system strumieni połączonych ze stawami. Każda z części ma charakterystyczny dla siebie zestaw gatunków roślin. Ogółem odnaleziono 133 gatunki roślin, w tym 33 gatunki drzew i krzewów oraz 100 gatunków roślin zielnych.

Gatunki drzew i krzewów w parku w Dłużku

Species of trees and shrubs in the park in Dłużek

Gatunek		Rodzina
<i>Acer platanoides</i> L.	klon zwyczajny	Aceraceae
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	klon jawor	Aceraceae
<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn.	olsza czarna	Betulaceae
<i>Aesculum hippocastaneum</i> L.	kasztanowiec zwyczajny	Hippocastanaceae
<i>Betula pendula</i> Roth.	brzoza brodawkowata	Betulaceae
<i>Carpinus betulus</i> L.	grab pospolity	Corylaceae
<i>Corylus avellana</i> L.	leszczyna pospolita	Corylaceae
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	głóg jednoszyjkowy	Rosaceae
<i>Evonymus europaea</i> L.	trzymielina pospolita	Celasteraceae
<i>Fagus sylvatica</i> L.	buk zwyczajny	Fagaceae
<i>Fraxinus excelsior</i> L.	jesion wyniosły	Oleaceae
<i>Hedera helix</i> L.	bluszcz pospolity	Araliaceae
<i>Humulus lupulus</i>	chmiel zwyczajny	Cannabaceae
<i>Malus sylvestris</i> Mill.	jabłoń dzika	Rosaceae
<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	świerk pospolity	Pinaceae
<i>Pinus silvestris</i> L.	sosna zwyczajna	Pinaceae
<i>Platanus x hispanica</i> , Mill. ex Münchh. "Acerifolia"	platan klonolistny	Platanaceae
<i>Prunus spinosa</i> L.	śliwa tarnina	Rosaceae
<i>Populus alba</i> L.	topola biała	Salicaceae
<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.) Franco	daglezcja zielona	Pinaceae
<i>Quercus petraea</i> (Matt.) Liebl.	dąb bezszypułkowy	Fagaceae
<i>Quercus robur</i> L.	dąb szypułkowy	Fagaceae
<i>Quercus rubra</i> L.	dąb czerwony	Fagaceae
<i>Rhamnus cathartica</i> L.	szakłak pospolity	Rhamnaceae
<i>Ribes rubrum</i> L.	porzeczka czerwona	Grosulariaceae
<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	robinia akacjowa	Fabaceae
<i>Rosa canina</i> L.	róża dzika	Rosaceae
<i>Rubus pilcatus</i> Weihe et Nees	jeżyna fałdowana	Rosaceae
<i>Salix caprea</i> L.	wierzba iwa	Salicaceae
<i>Sambucus nigra</i> L.	bez czarny	Caprifoliaceae
<i>Sorbus aucuparia</i> L.	jarzab pospolity	Rosaceae
<i>Symphonicarpos albus</i> (L.) Blake	śnieguliczka biała	Caprifoliaceae
<i>Tilia cordata</i> Mill.	lipa drobnolistna	Tiliaceae

Drzewa i krzewy

Trees and shrubs

Drzewa rosnące w parku są przedstawicielami 18 rodzin. Ich dobór potwierdza, że przy tworzeniu parku opierano się głównie na rodzimych gatunkach drzew liściastych. Najliczniej występują: dąb szypułkowy (*Quercus robur*), dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea*), klon zwyczajny (*Acer platanoides*), klon jawor (*Acer pseudoplatanus*) oraz lipa drobnolistna (*Tilia cordata*). Obecnie szczególnie dobrze odnawiają się (czyli występują w postaci bardzo licznych samosiewów) *Acer platanoides* i *Acer pseudoplatanus*. Do dendroflory wprowadzono niewiele gatunków ozdobnych i są to: kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastaneum*), klon platanolistny (*Platanus x hispanica*), dąb czerwony (*Quercus rubra*), robinia akacjowa (*Robinia pseudoacacia* i daglezcja zielona (*Pseudotsuga menziesii*) oraz z krzewów: śnieguliczka biała (*Symphonicarpos albus*). Krzewy śnieguliczki białej występują wzdłuż ścieżki biegnącej nad jednym ze stawów oraz na skraju rozległej polany, gdzie wraz z głogiem jednoszyjkowym (*Crataegus monogyna*) stanowią dekoracyjne oddzielenie części leśnej. W różnych miejscach parku – zazwyczaj tam, gdzie jest nieco więcej słońca – można spotkać inne krzewy, u których ekementem dekoracyjnym są nie tylko kwiaty, ale także owoce. Do tych gatunków należą m. in.: róża

dzika (*Rosa canina*), śliwa tarnina (*Prunus spinosa*), trzmielina pospolita (*Evonymus europaea*) czy jeżyna fałdowana (*Rubus pilcatus*).

W starych założeniach parkowych zawsze pojawiają się drzewa iglaste stanowiące – zwłaszcza zimą – ciekawe przełamanie szarości bezlistnych drzew. W parku w Dłużku można odnaleźć zaledwie pojedyncze osobniki 3 gatunków: *Pinus silvestris*, *Picea abies* oraz *Pseudotsuga menziesii*. Jest to bardzo mało w porównaniu z innymi parkami, gdyż np. w Skale występuje 10 gatunków roślin nagozalążkowych [Kłosowska, Tomaszewska 2007], w parku w Ziębicach oraz „Paulinum” w Jeleniej Górze – po 12 [Gębska, Jakubowska 2007, Malicki 2003], a w parku w Karpnikach aż 21 [Malicki 2007].

Elementem ożywiającym park w Dłużku jest bluszcz pospolity (*Hedera helix*), który płoży się po ziemi jak również pnie po drzewach. Dodatkową wartością przyrodniczo-dekoracyjną gatunku jest to, że niektóre jego osobniki kwitną i owocują.

Odnalezione 33 gatunki drzew i krzewów pozwalają zaliczyć park w Dłużku do nieco bogatszego (z punktu widzenia dendroflory) w porównaniu z parkami w Wieliszowie czy Międzygórzu, ale zdecydowanie uboższy od parku „Paulinum” w Jeleniej Górze, a także parków w Skale, Ziębicach, Stanisławowie czy Karpnikach [Gierula i in. 2004; Gębska, Jakubowska 2007; Malicki 2004, 2007; Malicki, Pielech 2002; Kłosowska, Tomaszewska 2007].

Park w Dłużku jest starym założeniem. Nic więc dziwnego, że można w nim spotkać drzewa o potężnych rozmiarach pozwalających na objęcie ich ochroną prawną jako pomniki przyrody [Hryniewicz-Sudnik, Siewnik 1998]. O odpowiednio dużym obwodzie pnia rośnie 20 drzew należących do następujących gatunków: dąb szypułkowy (8 sztuk), dąb bezszypułkowy (9 szt.), buk zwyczajny (*Fagus silvatica*) (2 szt.) oraz jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*) – 1 sztuka. Najpotężniejszy jest dąb szypułkowy o obwodzie pnia 660

cm. Drzewa to ma ciekawy pokrój, gdyż rozgałęzia się na pięć konarów, a ponadto obrośnięte jest bluszczem. Drugim co do wielkości jest dąb bezszypułkowy o obwodzie pnia 540 cm.

Rośliny zielne

Herbaceous plants

Park w Dłużku wygląda inaczej o każdej porze roku, co zawdzięcza także roślinom zielnym i krzewinkom. Odnaleziono 100 gatunków należących do 33 rodzin. Na wiele

Liczba gatunków w rodzinach roślin zielnych w parku w Dłużku

Number of species of herbaceous plants in the park in Dłużek

Rodzina	Liczba gatunków	Rodzina	Liczba gatunków
<i>Adoxaceae</i> piżmaczkowate	1	<i>Lamiaceae</i> jasnotowate	10
<i>Amaryllidaceae</i> amarylkowate	2	<i>Lemnaceae</i> rzęosowate	1
<i>Apiaceae</i> selerowate	6	<i>Liliaceae</i> liliowate	2
<i>Apocynaceae</i> toinowate	1	<i>Onagraceae</i> wiesiołkowate	2
<i>Aspidiaceae</i> narecznicowate	1	<i>Papaveraceae</i> makowate	1
<i>Asteraceae</i> astrowate (złożone)	18	<i>Plantaginaceae</i> babkowate	2
<i>Balsaminaceae</i> niecierpkowate	1	<i>Poaceae</i> wiechlinowate	11
<i>Boraginaceae</i> szorstkolistne	1	<i>Polygonaceae</i> rdestowate	6
<i>Brassicaceae</i> kapustowate	1	<i>Primulaceae</i> pierwiosnkowate	1
<i>Caryophyllaceae</i> goździkowate	4	<i>Ranunculaceae</i> jaskrowate	4
<i>Convolvulaceae</i> powojowate	1	<i>Rosaceae</i> różowate	4
<i>Cyperaceae</i> turzycowate	1	<i>Rubiaceae</i> marzanowate	3
<i>Ericaceae</i> wrzosowate	1	<i>Scrophulariaceae</i> trędownikowate	3
<i>Fabaceae</i> bobowate	4	<i>Tuphaceae</i> pałkowate	1
<i>Geraniaceae</i> bodziszkowate	1	<i>Urticaceae</i> pokrzywowe	1
<i>Hypericaceae</i> dziurawcowate	1	<i>Violaceae</i> fiołkowate	2
<i>Juncaceae</i> sitowate	1		

z nich nie zwraca się zazwyczaj większej uwagi, ale kilka gatunków jest szczególnie dekoracyjnych. Z całą pewnością należy do nich zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*). Kwitnie wczesną wiosną zanim pojawiają się liście na drzewach, a ponieważ występuje masowo – nadaje zadrzewionym częściom parku niepowtarzalny wygląd. Wcześniej od zawilca kwitnie śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*), ale tu w parku występuje ona tylko w niewielkich skupieniach. Wiosną na największej polanie blisko cieką zakwitają narcyze. Ich obecność zaskakuje, ale najprawdopodobniej zostały zawleczone czyli przeniesione przez wodę z ogródków przydomowych

znajdujących się poza obrębem parku. Mniej więcej w tym samym czasie na bardziej nasłonecznionych miejscach zakwita podbiał pospolity (*Tussilago farfara*), u którego najpierw pojawiają się żółte kwiatostany (koszyczki), a dopiero później liście z charakterystycznym gęstym, białym owłosieniem (kutnerem) po spodniej stronie. W częściach zalesionych parku w maju kwitnie niewielki, ale bardzo dekoracyjny fiołek leśny (*Viola reichenbachiana*), natomiast pod koniec maja zakwita konwalijka dwulistna (*Maianthemum bifolium*). Jej białe kwiaty są niewielkie, ale elementem dekoracyjnym widocznym przez cały sezon wegetacyjny są liście.

Najbogatsze w gatunki są polany. Na największej odnaleziono 47 gatunków, z których najwięcej należy do rodziny *Asteraceae*. Latem większość występujących tam roślin kwitnie na żółto, przy czym jest to bardzo szeroka gama odcieni.

Ważnym elementem kompozycyjnym parku są stawy i strumyki, które charakteryzują się specyficzną roślinnością. Niestety, wypływanie i wysychanie zbiorników powoduje, że odnotowano zaledwie 15 gatunków roślin wodnych i błotnych, wśród których jest niezapominajka błotna (*Myosotis palustris*), pałka szerokolistna (*Typha latifolia*), trzcina pospolita (*Phragmites communis*).

Wartość przyrodniczą starych, zaniedbanych założeń parkowych podnosi obecność gatunków prawnie chronionych. W parku w Dłużku odnaleziono cztery gatunki chronione, przy czym ochroną ścisłą jest objęta śnieżyczka przebiśnieg, natomiast ochrona częściową: barwinek pospolity (*Vinca minor*), przytulia wonna (*Galium odoratum*) oraz bluszcz pospolity – zwłaszcza osobniki kwitnące.

Możliwości rewaloryzacji parku

Park restoration possibilities

Park w Dłużku niszczy coraz bardziej – zaczyna być traktowany przez okolicznych mieszkańców jako dzikie wysypisko śmieci i miejsce

Konwalijka dwulistna (*Maianthemum bifolium*) przed kwitnieniem

May lily (*Maianthemum bifolium*) before blooming

Śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*) to gatunek objęty ochroną

Snowdrop (*Galanthus nivalis*) is a protected species

pozyskiwania drewna opałowego oraz ostatnio także jako tor motocrossowy. A przecież łatwo można wykonać pewne zabiegi przywracające świetność temu obiektowi: usunąć samosiewy tworzące miejscami gąszcz trudny do przebycia, uformować krzewy śnieguliczki białej rosnące przy ścieżce, wyczyścić stawy i udroźnić przepływy, a także umieścić tabliczki informacyjne na drzewach o wymiarach pomnikowych. Można także pójść nieco dalej i zaproponować nowe rozwiązania mające podnieść walory dekoracyjne parku. Nic nie stałoby na przeszkodzie, żeby np. utworzyć punkt widokowy na najwyższym miejscu terenu,

zabezpieczyć groblę z przepustem, po której biegnie ścieżka poprzez m. in. dodanie ozdobnych barierek, wytyczyć dodatkowe ścieżki umożliwiające dłuższe spacerowanie czy też zwiększenie atrakcyjności stawów poprzez wprowadzenie większej liczby rodzimych gatunków roślin wodnych i błotnych.

Najpotężniejsze drzewo w parku
– *Quercus robur* o obwodzie 660 cm

The hugest tree in the park – *Quercus robur* of 660 cm circumference

Podsumowanie

Conclusion

Park w Dłużku, założony na przełomie XVIII i XIX wieku, w roku 1977 został wpisany do rejestru zabytków. Niestety nie ma właściwej opieki, zacierają się elementy kompozycji przestrzennej i coraz bardziej przekształca się w laso-park. W takiej sytuacji elementami dekoracyjnymi są nie tylko drzewa, ale także rośliny zielne. W parku zdecydowaną większość drzew stanowią przedstawiciele flory rodzimej. Ogółem odnaleziono 33 gatunki drzew i krzewów w tym zaledwie 3 gatunki nagozalążkowych. Park w Dłużku trzeba zaliczyć do średnio bogatych z punktu widzenia dendroflory. Jest

to stare założenie, więc aż 20 drzew (należących do 4 gatunków) można by objąć ochroną jako pomniki przyrody. Rzeźba terenu, na którym założono park jest urozmaicona. Zarówno w części zalesionej, jak i na polanach, w ciekach oraz w stawach olbrzymi wpływ na wygląd mają rośliny zielne. Odnaleziono 100 gatunków należących do 34 rodzin, wśród których są także bardzo dekoracyjne np.: śnieżyczka przebiśnieg, zawilec gajowy, fiołek leśny, niezapominajka błotna, pałka wąskolistna, trzcina pospolita. W parku występują 4 gatunki prawnie chronione, co zdecydowanie podnosi wartość przyrodniczą. Problemem wielu starych założeń parkowych jest brak funduszy na doprowadzenie do stanu dawnej świetności. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby zaprojektować elementy kompozycyjne podnoszące walory dekoracyjne.

Zdjęcia wykonały autorki.

Photographs by authors.

Klara Tomaszewska
Małgorzata Przybysz

Katedra Botaniki i Ekologii Roślin
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Department of Botany and Plant Ecology
Wrocław University of Environmental and Life
Science

Literatura

- Gębska K., Jakubska A., 2007, *Dendroflora Parku Miejskiego w Ziębicach* [w:] *Przyroda Sudetów*, 10, s. 77-84.
- Gierula A., Szymura M., Wolski K., 2004, *Parki wiejskie jako forma edukacji przyrodniczo-krajobrazowej na przykładzie gminy Bystrzyca Kłodzka* [w:] *Architektura Krajobrazu*, 3-4/2004, s. 48-54.
- Haber Z., Urbański P., 2005, *Kształtowanie terenów zieleni z elementami ekologii*. Wyd. AR w Poznaniu, Poznań.
- Hryniewicz-Sudnik J., Siewniak M., 1998, *Rola i funkcje drzew pomnikowych w krajobrazie kulturowym i zasady ich ochrony* [w:] *„Miasto-Ogród. Sto lat rozwoju idei”*. VII Targi Zieleni Miejskiej Taragra, 1998, s. 97-100.
- Kłosowska K., Tomaszewska K., 2007, *Roślinność parku przypałacowego w Skale* [w:] *Annales Silesiae* XXXV, s. 43-53.
- Latowski K., Zieliński J., 2001, *Parki wiejskie – wybrane zagadnienia geobotaniczne i kulturowe* [w:] *Szata roślinna Wielkopolski i Pojezierza południowopomorskiego*, Przewodnik Sesji Terenowej 52. Zjazdu PTB, 24-28.09.2001, Poznań, s. 289-304.
- Malicki M., 2003, *Dendroflora zespołu parkowo-pałacowego „Ppaulimum” w Jeleniej Górze* [w:] *Przyroda Sudetów Zachodnich* 6, s. 83-92.
- Malicki M., 2004, *Dendroflora Parków Zdrojowego i Norweskiego w Jeleniej Górze – Cieplicach* [w:] *Przyroda Sudetów*, 7, s. 55-62.
- Malicki M., 2007, *Dendroflora parku przy pałacu myśliwskim w Karpnikach* [w:] *Przyroda Sudetów*, 10, s. 63-76.
- Malicki M., Pielech R., 2002, *Waloryzacja dendroflory zespołu parkowo-pałacowego w Staniszowie* [w:] *Przyroda Sudetów Zachodnich* 5, s. 65-72.
- Przybysz M., 2008, *Park przypałacowy we wsi Dłużek koło Lubuska (woj. Lubuskie) – zarys historii, stan obecny, możliwości rewaloryzacji*. Praca magisterska, Katedra Botaniki i Ekologii Roślin, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, s. 111.